

KAYIP SESLERİN İZİNDE

Emre Aracı

Charles d'Albert ve *Sultan'ın Polkası*

Emre Aracı, Charles d'Albert'in 1854 yılının en yeni besteleri arasında gazete sütunlarında göze çarpan ve yüzlerce baskı yaparak d'Albert'in 300 bestesi arasında en sevilen ve bilineni olarak müzik hafızamızda günümüze kadar ulaşan *Sultan'ın Polkası* adlı eserine ışık tutuyor.

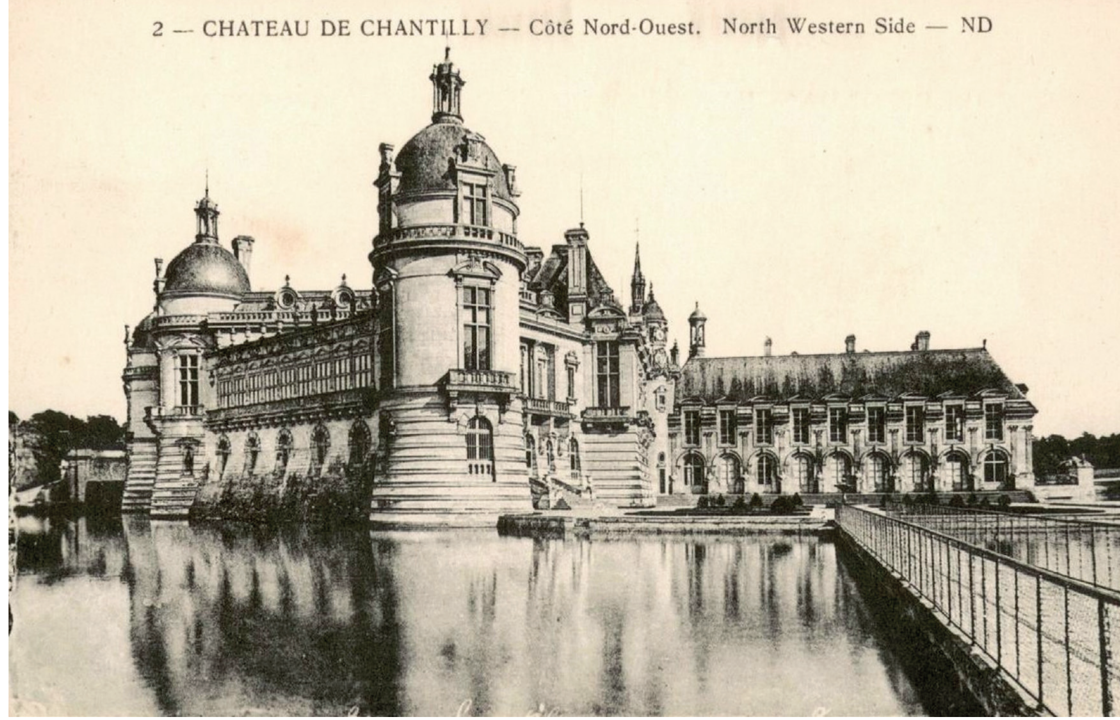
Londra'da bir efemera fuarında çok seneler önce dans eden zarif bir çiftin üzerinde betimlendiği, Jane Austen devrini anımsatan, Wedgwood seramikleri deseni havasında, oval, mavi renkli, altın varak çerçeveli, eski bir dans kartı bulmuştum. Kartın arka yüzünde vals, kadril, galop ve polka gibi danslar listelenmiş ve yanlarındaki boşluklara o dansların hangi partnerlerle edileceği bu kartın sahibi tarafından kurşun kalemle yazılmıştı. Monsieur Piaggio adında bir dans hocasının dersler verdiği, Oxford Street'teki Princess Tiyatrosu'nun hemen karşısındaki Princess Rooms'da gerçekleşmişti bu dans ve kim bilir kimin cebinde taşınmıştı bu kart o akşam? Monsieur Piaggio'nun Princess Rooms'da düzenlediği danslı toplantıların ilânları 1890'lı yılların Londra gazetelerinde göze çarptığına göre bu da o devirden kalma yüz küsur senelik bir kart olmalıydı. Kartın o zarif hatları o dansa katılmış olan kibar zümrenin şık kılıkları gibi artık eşine rastlayamayacağımız türden kaybolmuş bir devrin eğlencesini anımsatırcasına karşıma çıkıvermişti ve onu elimde tutarken bir an Oxford Street'teki o Princess Rooms hayal gücümün kurduğu sahne dekorunda gözlerimin önünde belirivermişti.

19. yüzyıldan kalma bir dans kartı (Emre Aracı koleksiyonu)

Paris'in 50 kilometre kuzeyindeki Chantilly Şatosu'nun eski bir kartpostalına bakarken de bu dans kartını çekmecemden çıkartıp masamın üzerine koydum. Zira Fransız Devrimi'nde gördüğü zarardan sonra 1875-1882 yıllarında Henri d'Orléans, Dük d'Aumale için yeniden inşa edilen bu görkemli şatoda, Süveyş Kanalı'nın açılışının 150. yılı vesilesiyle, Proust romanlarından kalma bir mizansen havasında, 22 Eylül 2019 akşamı eski kostümler içerisinde bir balo verilmişti.

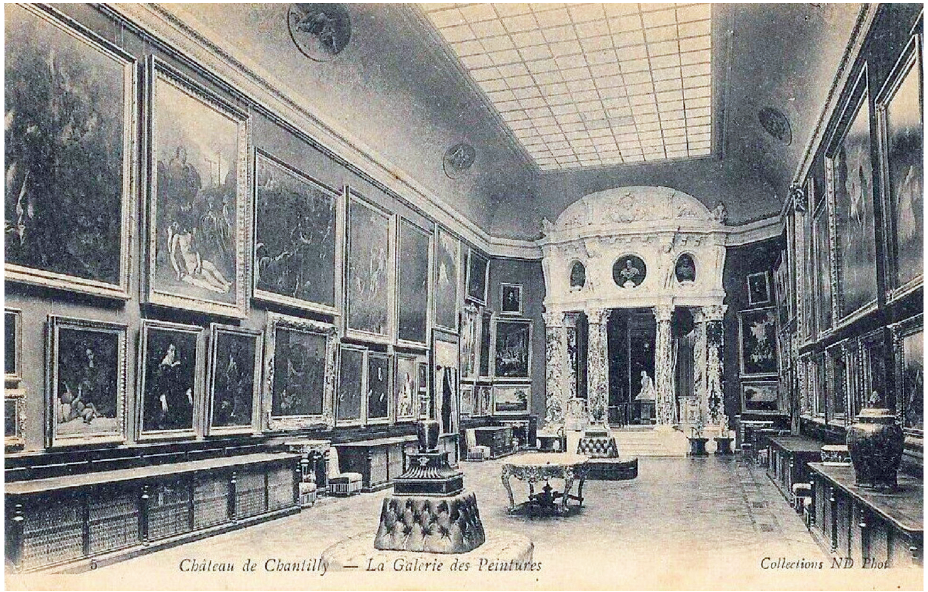
Şatonun resim galerisinde dans eden fraklı beyler ve tuvaletli hanımlar o akşam dans ettikleri polka, galop ve valslerle sanki o geçmiş günlerin görkemini geri getirmeye çalışıyolardı. Chantilly'nin mimari dokusu, estetik ambiyansı, duvardaki tablolar ve kostümler bu rekonstrüksiyonda hiç şüphesiz büyük rol oynuyordu. O akşamki bu balo "Aux Jardins du Roy" adında bir dernek tarafından düzenlenmişti ve websitelerinde şu açıklama yazılıydı: "Tarihi seviyor musunuz, güzel kostümlerden etkileniyor musunuz, müziği ve dansı seviyor musunuz? Aux Jardins du Roy size harika bir zaman yolculuğu sunuyor". Websitelerindeki videolardan birine bakarken ise donup kalmıştım; çünkü bu Proustvari 19. yüzyıl balosunun danslarından bir tanesi çok iyi bildiğim *Sultan'ın Polkası* idi. Charles d'Albert'in bestesi olan ve 19. yüzyıl İngiliz balolarının en sevilen ve popüler danslarından biri olan *Sultan'ın Polkası*.

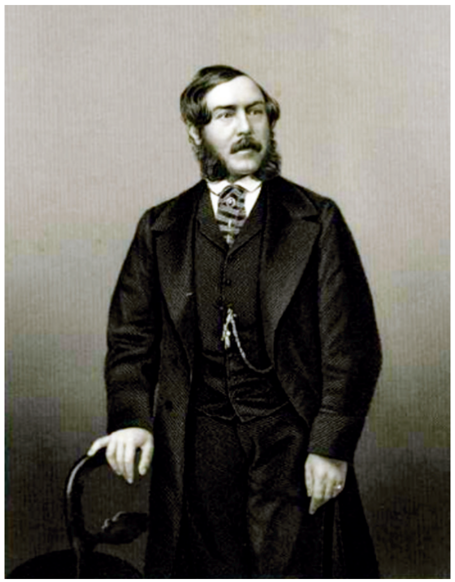
Eski bir kartpostalda Chantilly Şatosu

Chantilly'nin resim galerisinde o akşam neşeyle dönen çiftleri izlerken hayretim daha da artmıştı. Çünkü bu parçayı sadece çok iyi bilmekle kalmıyordum; o çiftlere eşlik eden o kayıt benim seneler önce Londra'da kendi yaylı çalgılar aranjmanımdan yapmış olduğum CD kaydından başka bir şey değildi. Cihat Aşkın'ın başkemancılığında ve Ateş Orga'nın yapımcılığında seneler önce Londra'da yaptığımız o kayıt *Osmanlı Sarayı'ndan Avrupa Müziği* albümü olarak Kalan Müzik ve sonradan da *Invitation to the Seraglio* adı altında Warner Classics tarafından yayınlanmıştı. Ama Chantilly'deki o akşamdan hiç haberim olmamıştı. Kendi aranjmanımın nağmeleri zaman ve mekânda yankılanırken, dansçılar ve Chantilly Şatosu'ndaki o partiyle tarif edilemez bir bağ hissediyordum; zaman ve mekânın sınırlarını aşan, sihirli bir doku ören bu bağlantı Proust'un kaleminin en büyüleyici pasajlarından çıkmış bir an gibiydi benim için. Ve birden bire Charles d'Albert'in polkasının notasını çok seneler önce Charing Cross Road üzerindeki Cecil Court'ta bulunan eski bir sahafın rutubet kokan bodrum katında bulduğum o güne geri döndüm.

Charles Louis Napoléon d'Albert 25 Şubat 1809'da bugün Hamburg'un bir semti olan, Elbe Irmağı kıyısındaki, Nienstadten köyünde Fransız asıllı bir baba ve Alman asıllı bir anneye doğdu. Babası Fransız ordusunda süvari alayı komutanıydı; annesi ise amatör de olsa iyi bir müzisyendi. Hatta ona piyanoda ilk müzik derslerini Mozart, Haydn ve Beethoven'ın eserlerinden başka

Chantilly Şatosu'nun resim galerisi

Charles Louis Napoléon d'Albert

hiçbir eser çalmasına izin vermeyen annesi verdi. Babasının 1816'daki vefatından sonra yedi yaşındaki d'Albert annesiyle beraber yeni bir hayat kurmak üzere İngiltere'ye göçtü. Burada devrinin en önemli piyano eğitmenlerinden, besteci ve piyanist Frédéric Kalkbrenner'in öğrencisi oldu. Kalkbrenner, Salieri'den kontrpuan dersleri almıştı; Haydn, Beethoven ve Hummel'ı yakından tanırdı. Devrinde o kadar ün yapmıştı ki Chopin dahi hayranları arasındaydı ve hatta bir ara öğrencisi dahi olmayı düşünmüş, 1. Piyano Konçertosu'nu Kalkbrenner'e ithaf etmişti. Kalkbrenner 1824'te Londra'dan ayrılıp Paris'e yerleşince d'Albert de hocasını takip ederek Paris'e taşındı. Burada Académie Royale'de öğrenci oldu. Paris'e gelmiş olması d'Albert'in hayatında çok önemli bir kariyer çizgisine yön verecekti. Zira burada sadece müzik eğitimi almakla kalmadı, dans ve bale dersleri de aldı. Eğitimini tamamladıktan sonra Londra'ya dönerek önce King's Theatre'da ve ardından da Covent Garden'da baş balet ve hoca oldu. Fakat d'Albert'in gönlü bestecilikte yatıyordu. Londra'da aradığını bulamamıştı ve kuzeye, Newcastle'a, taşınarak burada bir dans akademisi açtı. 1835'te *Ballroom Etiquette* adında bir kitap yayımladı. Dans tekniğine olan hakimiyetiyle besteciliğe olan tutkusunu birleştirerek başta polkalar olmak üzere devrinin popüler dans formlarında orijinal yeni eserler yaratmaya koyuldu. Bu eserler halk arasında orkestra konserleriyle değil, o devir gelişmeye başlayan kromolitografi baskı tekniği sayesinde, birbirinden çekici renkli kapaklarla basılan piyano edisyonları olarak evden eve yayılacaktı.

Bugün Çek toprakları olan coğrafyada bulunan Bohemya'dan çıkarak Avrupa'ya kısa sürede yayılan polka Viyana'nın ardından 1840'ta Paris'e ulaşmış ve 1843'te de Londra'da bir hayli popüler olmuştu. Charles d'Albert de Paris'ten gelen 2/4 vuruşlu, bir hayli ritmik ve canlı bu dansın İngiltere'de yayılmasına öncülük edenler arasındaydı. Hatta 16 Eylül 1843 tarihli *Newcastle Journal* gazetesinin ilk sayfasına verdiği ilânda Monsieur d'Albert Londra'daki sezonunun ardından "La Polka" adındaki bu yeni dansı Newcastle'daki akademisinde tanıtacağını şehrin kibar zümresine duyuruyordu. Üstelik o yıllar d'Albert'in dans akademisi şehrin "Turk's Head Rooms" olarak bilinen tarihi otelinin salonlarını kullanıyordu. Otel çoktan kapanmıştı, ama geçtiğimiz sene, bende çok anıları olan, Newcastle'ı ziyaretimde İngiltere'ye 17. yüzyılda Türkiye'den gelen kahve kültürüyle açılan kahvehanelerle beraber yaygınlaşan bu ismi taşıyan Grey Street'teki bu tarihi otelin binasını bulmuş ve buradaki anı plaketinin fotoğrafını çekmiştim. Ancak o an bir zamanlar burada Charles d'Albert'in dans akademisinin faaliyet verdiğini hiç mi hiç bilmiyordum. Makalemi kaleme alırken aynı ilânın hemen devamındaki ilânda ise Londra'dan gelerek satışa sunulan en son kalite mumların detaylı fiyat listesini okuyorum ve bir an Monsieur d'Albert'in akademisinin mum ışıkları altında dans ettiğini hayal ediyorum. 1848 yılının yeni sezonu 27 Eylül'de açıldığında ise akademinin hamiliğini o sezon Londonderry Markizi Frances Vane üstlenmişti. Lady Londonderry'nin bugün Victoria and Albert Müzesi'nde bulunan Alexandre-Jean Duboit-Drahonet portresine bakıyorum da d'Albert'in akademisinin görkemini daha da iyi anlayabiliyorum.

Londonderry Markizi
(Alexandre-Jean Duboit-Drahonet, 1831, Wikipedia)

Charles d'Albert, Newcastle'ın tarihi Assembly Rooms'unda da o devir gazete ilânlarında, bugün silik izleri kalmış olan, pek çok görkemli ve ışıltılı balolar organize edecekti.

The Sultan's Polka, yani *Sultan'ın Polkası* da işte böyle bir ortamda, 1854 yılının en yeni besteleri arasında ilk olarak gazete sütunlarında göze çarpıyordu ve yüzlerce baskı yaparak d'Albert'in 300 bestesi arasında en sevilen ve bilineni olarak günümüze kadar ulaşacaktı. Charles d'Albert'in bu yeni bestesine *Sultan'ın Polkası* adını uygun görmüş olmasıysa tamamen o devir dünya olaylarının akışıyla ilintiliydi. Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya arasında patlak veren Kırım Savaşı'na o yıl Büyük Britanya da Türk saflarında dahil olmuştu ve savaş bir hayli gündemdeydi. Sultan Abdülme-

1930'larda Newcastle'daki Royal Turks Head Oteli (Emre Aracı koleksiyonu)

Charles d'Albert'in bestesi Sultan'ın Polkası (Emre Aracı koleksiyonu)

cid'in portre gravürleri resimli gazetelerde yer alıyordu ve tamamen güncel olaylardan beslenen popüler dans bestecileri için her konu esasında potansiyel olarak bir dans parçasına dönüşebiliyordu. Dolayısıyla d'Albert de bu savaş ortamında yeni polkasına *Sultan'ın Polkası* adını vermeyi uygun bulmuştu. Hatta bunu CD albümlerimde yer alan *The War Galop* (*Savaş Galopu*) ve *Constantinople Quadrille (İstanbul Kadrili)* gibi yine Kırım cepheleriyle ilintili ve yine d'Albert'in kaleminden çıkma başka danslar da takip edecekti. Hatta kayıtlara göre d'Albert toplamda 81 kadril, 76 vals, 64 polka, 48 galop ve çeşitli danslar bestelemişti ve bunların çoğunun baskısı devrinde mevcuttu. D'Albert Noel zamanı da o yılın bestelerini ciltli şık bir piyano albümünde bir araya getirir ve John Brandard'ın litograflarıyla bezeli zarif bir edisyon olarak satışa sunardı. 1856 yılının albümünde Valide Sultan'a atfen *The Sultana* adında yeni bir valsi de yer alıyordu.

Charles d'Albert 1863'te Newcastle'da dans dersleri veren Annie Rowell ile Paris'te evlenmiş, ertesi yıl ise İskoçya'nın Glasgow şehrinde oğulları Eugen d'Albert dünyaya gelmişti. Eugen d'Albert, Franz Liszt'in en başarılı öğrencileri arasında yer alacak ve Weimar'da Kapellmeister olarak parlak kariyerine devam edecekti. Nitekim Cevad Memduh Altar, Leipzig'deki öğrencilik yıllarında onun piyanosunu dinlemiş ve *Sanatın Işığında 78 Yıl* adlı anılarında onun için "Fevkalade büyük bir teknik, zarif ve büyük bir incelikle eserlere gereken yorumu gereği gibi yaparak o kadar güzel enterprete ediyor ki; hem büyük bir besteci, hem büyük bir virtüoz" yazmıştı, (bkz: Emre Aracı, 'Seyahatname-i Cevad Çelebi', *Andante*, Aralık 2019, sayı: 158). Charles d'Albert ve eşi bir süre daha Newcastle'da yaşadıktan sonra Glasgow'a taşındılar; burada da kibar zümreye dans dersleri vermeye devam ettiler. 1876'da ise Londra'ya geri dönerek Kensington semtine yerleştiler. 10 yıl sonra, d'Albert 26 Mayıs 1886'da vefat ettiği zaman 77 yaşındaydı. Gazeteler onun ölüm haberleriyle doluydu.

Charles d'Albert'in bestesi *Constantinople Quadrille* (Emre Aracı koleksiyonu)

Vefatından üç yıl sonra *Newcastle Chronicle* gazetesi Charles d'Albert için "çiçeklerle, gülümsemelerle ve 'bravo'larla dolu, kendi yolunu izledi, çünkü insan doğasının bir yarısını büyülerken diğer yarısını da eğlendirmeyi ihmal edemezdi. Böylece, büyük orkestraların kargaşasından uzak, aristokratik bir popülerliğe ulaştı. Valsleri ve polkaları her salonda çalındı ve tüm zarafet dünyasında tanınana kadar aileden aileye yayıldı" diye yazacaktı, (*Newcastle Chronicle*, 26 Ekim 1889). Onun bu sanatının 21. yüzyıla ve Chantilly Şatosu'nun resim galerisindeki o baloya *Sultan'ın Polkası*'nın tınılarında taşınmasına aracı olabildiğime mutlu oluyorum. Aynen kütüphanemde duran 1856 yılının o ciltli Noel albümündeki gibi o zarif çiçeklerle, gülümsemelerle ve 'bravo'larla dolu, kendi yolunu izlediği ve bizlere umut verdiği için bundan mutlu oluyorum ve o akşam, her ne kadar Chantilly Şatosu'ndaki balodan haberim olmadıysa da, ruhumun o topluluğun arasında dans etmiş olduğunu hissediyorum…

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.